

Председник Србије Борис Тадић, министри економије, рада и финансија Млађан Динкић, Расим Љајић и Мирко Цветковић уприличили су недавно сусрет са челницима Савеза самосталних синдиката Србије, на коме се разговарало о отпочињању социјалног дијалога. Медији су известили да је приликом овог изненадног сусрета вођен "тежак, али отворен" разговор, а да су присутни закључили да социјални дијалог у Србији коначно мора да почне. Председник Тадић је том приликом изјавио да би дијалог владе, синдиката и послодаваца требало да доведе до трајног и одрживог решења за проблеме радника, јер како је рекао, влада која не води рачуна о социјалној правди и о одрживости реформи нема никакве шансе да успешно оствари своје циљеве.

Председнику и министрима из Владе може се поставити питање зашто дијалог није раније покренут, и зашто се Влада раније није сетила проблема радника, али, с обзиром на досадашњи ток транзиције у Србији, радује што се бар неко од државних (и партијских) функционера, макар пред изборе сетио да модерна држава не постоји само да би омогућила привилегије и богаћење малог броја вештих и безобзирних појединаца. Поменути сусрет, осим ако није класично прикупљање гласова пред изборе, можда заиста покаже да је политичка елита постала свесна разорних последица лоше приватизације, која је великим делом исмејала и сам појам социјалне правде и довела до огромних социјалних разлика. Председник и министри свакако добро знају да се у друштву са екстремним социјалним разликама и осиромашеним и обесправљеним масама не може остварити стабилан и одржив развој, нити изградити демократско друштво. Они свакако знају да је социјални дијалог основни начин уређења односа између државе, радника и послодаваца у земљама Европске уније, и да због тога све државе које претендују на чланство у Унији морају да се обавежу на овај принцип. Јасно је стога, да је социјални дијалог неопходан, али на жалост није јасно зашто се о томе није говорило раније, на за то предвиђеном месту, односно на седницама Социјално-економског савету, који је управо у те сврхе формиран још пре три године.

На жалост, с обзиром да је рад Савета све време опструиран, показало се да је досадашња Влада у протеклом периоду за проблеме радника и дијалог имала премало, или готово нимало слуха, док се положај слојева угрожених дивљом транзицијом све више погоршавао. Бројна предузећа су лошом приватизацијом доведена у гору ситуацију од оне у којој су била, док су бројни радници поново доведени на ивицу егзистенције, на којој су се током 90-тих већ једном нашли. Оваквих примера у Србији је свакако много, али је судбина краљевачког "Магнохрома" и његових радника можда најбољи пример за катастрофалне последице одсуства слуха, одговорности и изостанка реалног сагледавања интереса свих заинтересованих страна. „Магнохром“, некадашњи лидер ватросталне производње и фабрика, која је некада располагала са најмодернијом технологијом, након година санкција, лошег управљања, јавашлука, и катастрофалне приватизације и затварања очију надлежних сада је претворена у руину и доведена на

руб пропасти, док цех лоше приватизације сада плаћају само радници.

Уништавање фабрике

Посртање краљевачког гиганта почело је после увођења санкција, да би “Магнохром” приватизацију дочекао већ добро очерупан од стране социјалистичких директора и њихових сарадника. Технологија је у међувремену застарела, док су дугови достигли читавих 72 милиона евра. Веровало се да ће агонија бити окончана после приватизације, а када је британска компанија “Глобал стил” 2006. године купила фабрику, очекивања су била велика, јер су већински власници купца, индијски милијардери Прамод и Винад Митал, рођена браћа једног од најбогатијих људи на свету Лакшмија Митала. “Глобал стил” је купио Магнохром по цени од 1,2 милиона евра. Компанија се обавезала да ће у наредних пет година у модернизацију производње инвестирати око 23 милиона евра, а да ће број запослених и обим производње одржати бар на затеченом нивоу. Држава је у своје име у августу 2007. обавила отпис око 52 милиона евра, док је враћење преосталог дуга од око 20 милиона евра био преузео купац. Убрзо се међутим показало да су све наде Краљевчана биле узалудне, а газдовање браће Митал се показало катастрофалним. Ниједна преузета обавеза није испуњена, производња је сведена на минимум, да би најзад и престала. Радницима од априла 2007. нису исплаћиване зараде, а због великих дуговања фабрици су били искључени струја, вода и гас. Власници су у међувремену исекли и продали део опреме битне за производњу, а дугови радницима, држави, добављачима, банкама и другим повериоцима премашили су више милиона евра

Суочени са извесном пропашћу фабрике, радници Магнохрома су током 2007. више пута протестовали, са тврдњама да се погони издају у закуп и узимају хипотекарни кредити за које се сумња да завршавају на приватним рачунима у иностранству, а да се њима не уплаћују доприноси и зараде. Агенцији за приватизацију су се обраћали са захтевом да се провери начин на који нови власник испуњава своје уговорне обавезе, али је Агенција, након редовне контроле купцу одобрила обавезан наредни рок. Међутим, и поред додатног рока, власници “Магнохрома” нису испунили своје обавезе, тако да је у децембру 2007. уговор раскинут.

Неиспуњена обећања власти

Раскидањем уговора међутим није решен ни један проблем. Након нове серије штрајкова радника, у Краљеву се у јануару ове године појавио и Божидар Ђелић, који је тада чврсто обећао да Влада неће дозволити да “Магнохром” нестане са индустријске карте Србије. Он је обећао да ће се у краћем периоду, уз сарадњу Министарства за

Пише: Младен Ђорђевић
среда, 09 април 2008 23:34

економију и Министарства за рад и социјална питања, разрешити сви најважнији проблеми, одредити будућност фабрике, а да ће производња субвенцијама Владе бити поново покренута. Ђелић је обећао и да ће се радити и на реализацији социјалног програма за преосталих 2.200 запослених, и то у складу са већ донетим социјалним програмом који су били преузели купци фабрике. Ђелић је тада позвао у Београд представнике репрезентативних синдиката на разговор са три ресорна министарства, где је требало да се договори исплата заосталих зарада, регреса, накнада за превоз и осталих потраживања.

Долазак вицепремијера Ђелића радници “Магнохрома” дочекали су звиждуцима, али су га испратили аплаузом, пошто је Ђелић обећао да ће им бити исплаћивани минимални лични доходи. Показало се ипак да су се прерано обрадовали и понадали. За реализацију Ђелићевих обећања, према речима надлежних, било је потребно време, док су радници и даље остајали без икаквих примања. Њихово стрпљење дефинитивно је нестало после трагедије која се десила средином марта, када је Лука Грабовић (43) из села Миоковац код Чачка, копач у „Магнохромовом” руднику „Брезак”, извршио самоубиство због тога што 14 месеци у фирми није примио плату и тако запао у крајње сиромаштво. Након тога, неколико стотина радника „Магнохрома” започело је нове протесте у Краљеву, а њих око 500 кренуло је средином марта пешке пут Београда, да би подсетили Владу Србије на Ђелићева обећања. Радници су у Београду шетали од кабинета до кабинета, где су углавном наилазили на затворена врата, али су ипак успели да испоруче пет својих захтева- да им се, као највећим повериоцима којима се дугује у просеку од 4.000 до 5.000 евра, обезбеди нека помоћ, да се покрене производња, крене у нову приватизацију, али и да се утврди одговорност за лоше обављену прву продају.

Радници бесни на државу

Радници су кивни на државу, јер је по њиховом мишљењу она преузела одговорност за судбину колектива у априлу 2001., када су у предузећу уведене привремене мере. Некада је, иначе, у „Магнохрому” радило око 7.000 радника, а сада их је остало нешто више од 2.000. Када је требало продати фабрику, радници су преко локалних медија позивани да дођу и потпишу да се одричу својих потраживања према фирми, да би се она лакше продала. Многи радници су се тада добровољно одрекли позамашног дела својих потраживања. Када је фабрика продата, нови власници су прихватили да исплате заостале зараде, али, испоставило се да од свега тога није било ништа. Многи радници тврде да је сам поступак приватизације веома споран, да приликом продаје купцу није проверен бонитет и да је под нечијим лобирањем тендерска комисија одступила од првобитне стратегије приватизације. По првобитном предлогу је требало приступити

подели “Магнохрома” по пословним целинама које имају комерцијалну и техничку одрживост, а продајом фирме “у комаду” је изгубљена могућност да перспективне делове предузећа купе реномирани купци. Радници такође оптужују Агенцију за приватизацију, јер је уговор са „Глобал стилем“ раскинут тек 17. децембра прошле године, односно после 15 месеци, иако су представници Агенције више пута били у контроли. Тада су на лицу места могли да се увере да се фабрика уништава и да купац није одржао континуитет производње нити испунио инвестициони и социјални програм, а за раскидање купопродајног уговора, према мишљењу радника је било довољно то што је угашена основна делатност.

Због своје тешке ситуације и неиспуњених обећања, радници “Магнохорма” су у последњих месец дана већ три пута боравили у Београду, али су од разних министара добијали само даља обећања. Приликом протеста пред Владом 1. априла, њихову делегацију је примио саветник у влади Слободан Лаловић, а приликом разговора у Влади чврсто је обећано да ће им на име заосталих зарада у три рате бити исплаћено укупно 450 милиона динара, као и да ће најкасније до четвртка 3. априла, на седници Владе, бити одлучено како ће бити намирен преостали дуг. Од обећања међутим није било ништа, а на седници Владе договорено је само да се формира радна група која ће посетити „Магнохром“ и припремити ову тачку дневног реда за неку следећу седницу. У међувремену, министар Љајић је критиковао саветника Лаловића што радницима олако обећава исплату новца као да је његов.

И даље под знаком питања

После вишеструких “шетњи” до Београда које су остале без резултата, радници “Магнохрома” нашли су се на ивици физичке и менталне издржљивости, а једино што су успели да изборе јесу две исплате новчане помоћи, у укупном износу од око 15 000 динара. На последњем, прошлонедељном протестном окупљању, они су ипак најавили поновни одлазак у Београд, у четвртак, 10. априла, и такође најавили да ће без свог новца неће враћати. После свега остаје им да се изборе за свој новац и да се већина пријави за социјални програм који им је понуђен, јер мало је наде и да ће “Магнохром” икада поново прорадити. За време посете фабрици Ђелић је био обећао да ће Влада пронаћи решење за даљу судбину предузећа, а помињала се продаја у деловима. Током мартовских разговора и министар Динкић је обећао да ће „Магнохром“ до даљег бити на режиму субвенција и да ће највероватније бити обављена парцијална приватизација. У међувремену је у фабрици електротермичких производа, делу “Магнохрома”, педесетак радника започело производњу мале серије бојлера. Међутим, Драгутин Мајсторовић, заступник државног капитала је недавно изнео стање фирме након раскида уговора са „Глобал стилем“, а изнети подаци не обећавају ништа добро. Према његовом извештају, пословни дуг “Магнохрома” износи око 15 милиона евра, а на ту суму треба додати и

Пише: Младен Ђорђевић
среда, 09 април 2008 23:34

огромна дуговања радницима. У тој ситуацији Мајсторовић сматра да је мало вероватно да неко озбиљан, сем спекуланата који би нашли интерес у крчмљењу земљишта, може да „Магнохром“ купи поново у целини. По њему је највероватнија парцијална приватизација (како је то раније предлагано), али је судбина „Магнохрома“ додатно отежана пошто је конкретно оживљавање производње могуће само пошто се, уз социјални програм, отпусти још велики број радника, и ако се нађе тржиште за произведену робу. У супротном, поред планова о парцијалној продаји фабрици прети стечај.

Судбина „Магнохрома“ очигледно виси о концу, а питање је и да ли ће бити испуњена Ђелићева обећања да ће кривци за овај дебакл бити изведени пред лице правде. Ђелић је наиме, приликом боравка у Краљеву обећао да ће надлежни, ако се утврди да је кршен закон, „срамне претходне власнике гонити до Маршалских острва и ухапсити све који су радили с њима“. Такође, Сектор за привредни криминал Полицијске управе Краљево поднео је више кривичних пријава против бившег власника, у чему је ангажован и Интерпол. Међутим, по неким мишљењима, држава је купопродајним уговором обезбедила наплату штете. Наиме, због кршења уговора држава је већ наплатила банкарску гаранцију од 300.000 евра и уговорну казну од 1,36 милиона евра, тако да не може да тужи „Глобал стил“.

Без стварног дијалога

Судбина „Магнохрома“ још није дефинитивно утврђена, али је очигледно да су највећи цех платили радници. Могуће је да ће мањина, ако се нађе решење за фабрику, остати на радним местима, могуће је да ће се један део млађих радника успети снаћи, али ће већина, од којих се многи налазе пред крајем радног века свакако остати без посла. Велика је вероватноћа да ће ови радници у сиромашном Краљеву веома тешко наћи друго радно место, биће им врло тешко да покрену сопствени бизнис, а многи од њих још не испуњавају услове за пензију. Неуспешна приватизација довела их је у положај да преживљавају радом у сивој економији, да надниче или раде на црно, да се претворе у сиротињу и школски пример транзиционих губитника. Као такви, за претпоставити је да би били одлична тема за дијалог какав је поменут на почетку овог текста, а поред радника „Магнохрома“, дијалог би, између осталог, могао да се води и о судбинама стотина хиљада других радника Србије, изгубљених у муљу српске транзиције.

Али, пре него што социјални дијалог отпочне, учесници би могли да се запитају зашто га до сада није било, иако су предуслови за његов почетак створени још пре неколико година, формирањем Социјално-економског савета, који је створен на основу усвојеног

Пише: Младен Ђорђевић
среда, 09 април 2008 23:34

закона још 2005. Савет, створен управо ради социјалног дијалога иначе чине по шест представника Владе, репрезентативних синдиката и удружења послодаваца, а његов задатак је између осталог и решавање проблема попут оних у Магнохрому . Владу Србије у Савету иначе представљају министри рада, финансија, привреде, здравља, просвете и спорта, као и министар за капиталне инвестиције, што значи да су у његов рад били, или су још увек укључени многи садашњи и бивши министри који су укључени у покушај решавања питања “Магнохрома”, попут Слободана Лаловића, Млађана Динкића или Велимира Илића.

Оснивању Савета дат је значајан публицитет, почасни гост прве седнице био је премијер Србије Војислав Коштуница, али очигледно је да у протеклом периоду решавање проблема на за то предвиђеном месту није био приоритет. Како се касније показало, због опструкција седница, првенствено од стране министара, за стварни социјални дијалог није било интереса. Такође, показало се да је усвајање бројних закона и других аката, који су се директно тicali представника рада и капитала, често пролазило без уважавања мишљења чланова Савета. Како је Савет радио сведочи и коментар на састанку Тадића са синдикалцима да се Социјално-економски савет никада није ни састао у правом смислу те речи.

Поред неодговорне државе, суморну слику социјалних односа у Србији допуњавају и разједињени и посвађани синдикати, као и послодавци, који се често нимало не разликују од гробара “Магнохрома”, индијске браће Митал. Такви партнери нису у стању да постигну договор ни око најелементарнијих питања, о чему сведочи чињеница да синдикати и послодавци у Србији, скоро две године нису усагласили најважнији акт у заштити права запослених - општи колективни уговор. У оваквој ситуацији, трагање за социјално одрживом транзицијом и социјално одговорном тржишном економијом биће веома тежак задатак. Али, ако до социјалног дијалога не дође, судбина “Магнохрома” и његових радника може постати судбина целог друштва.